

Ключевые слова: студенты факультетов искусств, культурологическая функция, творческая самореализация, профессиональное обучение, процессуально-функциональный анализ.

SUMMARY

Wei Liming. Cultural function of creative formation self-realization of students of faculties of arts.

The article reveals the importance of culturological function in the process of formation of creative self-realization of future teachers of music art. To this end, a procedural and functional analysis of the preparation of students of the faculties of arts of pedagogical universities to work productively with students. The main functions of art education are identified: cognitive, socionic, culturological, acmeological, value, diagnostic, creative and motivational, among which the culturological function plays a leading role in preparing future teachers of music for practical activities. The introduction of the culturological function in the process of professional training of students of art faculties of pedagogical universities allows to create such a content of education, as a result of which art is perceived by them as a cultural value, as a heritage of world culture.

Key words: students of faculties of arts, culturological function, creative self-realization, professional training, procedural-functional analysis.

УДК 37.091.12.011.3-051.]:78-026.15

Вен Чаоцянь

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0003-3546-1977

DOI 10.24139/2312-5993/2021.06/021-029

ТВОРЧИЙ ХАРАКТЕР ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті автор розкриває сутність педагогічного мислення майбутнього вчителя музики в якості інтелектуального процесу безперервної постановки та розв'язання сукупності задач і проблем фахової діяльності, у відповідності до визначених критеріїв та характеристик окреслює творчий характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва як сукупності методичної, вокально-хорової, диригентської, музично-виконавської, організаційної, виховної та просвітницької видів діяльності. Фахова діяльність вчителя музичного мистецтва представлена в якості суб'єкт-суб'єктної мета-діяльності на основі спрямованості на цільову трансформацію суб'єктів цієї діяльності, що надає педагогічному мисленню вчителя музики творчо-діяльній специфікації. Ключовою ланкою цього педагогічного мислення визначено здатність майбутнього педагога-музиканта до постановки та розв'язання цільових задач і проблемних ситуацій поточного процесу музичного навчання школярів. Наведено систематизацію та ієрархізацію педагогічних задач, які детермінують ситуативну проблемність і надситуативну проблемність навчального процесу. Зазначено, що рівень залучення й вирішення надситуативної проблемності у процесі музичного навчання школярів обумовлює рівень креативності педагогічного мислення вчителя музичного мистецтва, що детермінує процеси перебудови мисленнєвого процесу студентів із спрямованості на провадження репродуктивно-відтворювальних дій на спрямованість до провадження конструктивно-творчих дій. Визначено специфіку процесу формування

креативного педагогічного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва та шляхи його актуалізації.

Ключові слова: педагогічне мислення, креативність, майбутній учитель музики, творчий характер фахової діяльності, ситуативна проблемність, надситуативна проблемність, педагогічна задача, проблемна ситуація.

Постановка проблеми. Проблематика формування та розвитку креативності педагогічного мислення майбутнього вчителя музики висвітлює ряд питань, що постають у річищі формування в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів спроможності до самостійного й нестандартного розв'язання педагогічних задач фахової діяльності як під час уроків музичного мистецтва, так і у процесі позаурочної роботи в загальноосвітніх школах. Актуальність проблеми формування та розвитку креативності мислення студентів музично-педагогічних ЗВО знаходиться в площині перетворюючої позиції вчителя музичного мистецтва, яка полягає в поступовому педагогічному впливі на учнів з метою підвищення в них рівня сформованості музичної культури, що є важливим завданням педагогічної роботи вчителя музики.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема формування та розвитку креативності мислення вчителя була предметом досліджень і наукових дискусій багатьох українських та зарубіжних дослідників. Зокрема, про значущість розвитку креативності в майбутніх учителів музичного мистецтва зазначали в своїх працях А. Зайцева, А. Козир, О. Комаровська, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалка, О. Щолокова та ін., які наполягали на важливості креативності під час інтерпретаційної діяльності. Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, В. Ніколаєв, Л. Северинова, В. Сластьонін, Г. Сухобська, О. Хоружа та ін. зазначали про важливість розв'язання проблеми формування креативності педагогічного та етнопедагогічного мислення майбутніх педагогів-музикантів у контексті перетворюючій позиції вчителя музики, яка полягає в тому, щоб перевести школярів з одного щабля сформованості музичної культури на більш високий щабель. М. Кашапов, В. Сластьонін, Г. Сухобська, В. Шадриков, В. Шахов, розглядаючи креативність педагогічного мислення вчителя з позицій здатності до оригінального вирішення проблем педагогічної діяльності, вважають саме вирішення проблемності функціональною одиницею педагогічного мислення вчителя.

Метою статті є визначення специфіки креативного педагогічного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті перетворюючого потенціалу фахової діяльності, обумовленого її творчим характером.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Осмислюючи педагогічне мислення майбутнього вчителя музики в якості інтелектуального процесу безперервної постановки та розв'язання сукупності творчих задач і вирішення проблемних ситуацій фахової діяльності, слід зазначити про творчий характер цієї діяльності, який потребує постійного генерування нових нестандартних рішень (Хоружа, 2009б). Одним з найважливіших напрямів педагогічного мислення доцільно вважати особистісну спрямованість вчителя музичного мистецтва на розв'язання означених задач і проблем. Ми погоджуємось із науковою позицією О.Хоружої, яка визначає вирішення проблемності функціональною одиницею мисленнєвої діяльності вчителя (Хоружа, 2009а). Водночас, В.Шахов наполягає на необхідності вільного володіння вчителем відповідною педагогічною технологією, яка стосується здатності щодо постановки й чіткого формулювання фахівцем педагогічної задачі, програмування способу педагогічної дії, аналізу отриманого під час вирішення задачі результату, передбачення щодо можливого використання результату в майбутньому (Шахов, 1992).

Про необхідність творчого, оригінального, нестандартного розв'язання задач і проблем, що постають під час перебігу педагогічного процесу, промовляє сам творчий характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, яка суміщає в собі методичну, вокально-хорову, диригентську, музично-виконавську, організаційну, виховну, просвітницьку та інші види діяльності (Болгарський, 2004).

Б.Теплов надає визначення творчій діяльності в якості «...такої діяльності, в результаті якої створюються нові оригінальні продукти високої суспільної цінності» (Теплов, 1985, с. 331). А. Маркова проводить паралель між проблемою творчості вчителя і проблемою його компетентності, зазначаючи про такі різновиди творчості вчителя, як діагностична творчість, методична творчість та ін. (Маркова, 1993).

Аксіоматично, що фахова діяльність вчителя музичного мистецтва відповідає всім критеріям та характеристикам творчої діяльності, до яких належать наступні:

цільовий характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, який спрямовує її на формування в школярів музичної культури, що уможливорює творчий розвиток особистості дитини і суспільства у цілому;

комбінований характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, обумовлений долученням до кожного з різновидів діяльності музичного компонента, що утворює музично-виконавську, музично-педагогічну, музично-теоретичну та інші види;

існування у змісті фахової діяльності вчителя музичного мистецтва цілого комплексу протиріч, які обумовлені суспільним дисбалансом таких культур, як масова музична поп-культура, народно-побутова музична культура, культура, пов'язана із духовними цінностями релігійних віросповідань, а також висока культура музичної класики;

існування об'єктивних передумов для творчих перетворень у фаховій діяльності вчителя музичного мистецтва, детермінованих стрімкими процесами реформування системи мистецької освіти на всіх її щаблях на засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного та інформаційно-комунікаційного підходів;

існування суб'єктивних передумов для творчості – персональні якості, інтереси та потреби, музично-творчі здібності та інтелектуальні можливості;

неповторність результату фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, яка обумовлена змістовим наповненням її процесу, оскільки цей результат являє собою формування духовних цінностей;

Осмишуючи фахову діяльність вчителя музичного мистецтва в якості суб'єкт-суб'єктної мета-діяльності, оскільки її специфіка обумовлюється вектором, націленим на організацію навчальної творчої діяльності школярів з метою формування в них музичної культури як інтегрованого елементу духовної культури, доречно стверджувати, що творчий характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва детермінований тим, що цільовій трансформації підлягають суб'єкти означеної діяльності.

Таким чином, творчий характер фахової діяльності вчителя музичного мистецтва обумовлює властивості мисленнєвої діяльності, надаючи їй творчо-діяльнісної специфікації, що дозволяє констатувати про фахово-творчий характер педагогічного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Причому ключовою ланкою цього мислення є здатність до постановки та розв'язання цільових задач і проблемних ситуацій поточного процесу музичного навчання школярів.

На думку В.Сластьоніна, педагогічна задача являє собою «осмислену педагогічну ситуацію», зміст якої педагог самостійно збагачує «... привнесеною в неї метою у зв'язку з необхідністю пізнання і перетворення дійсності» (Сластенин, 2002, с. 237). М.Харитонов проводить паралель між педагогічною задачею і проблемною ситуацією, окреслюючи педагогічну задачу як «усвідомлену педагогом проблемну ситуацію, обумовлену необхідністю переведення особистості, яка навчається, на більш високий рівень виховання, навчання і розвитку; ситуацію, що потребує від вчителя професійних дій, що являє собою творчий процес» (Харитонов, 1999, с. 108).

О. Хоружа систематизує педагогічні задачі у відповідності до їх націленості на дальню, середню і ближню перспективи. Дослідниця визначає педагогічні задачі ближньої перспективи як оперативні, педагогічні задачі середньої перспективи як тактичні, а дальньої перспективи як стратегічні задачі. Означена систематизація дозволяє здійснити певну ієрархізацію педагогічних задач, які детермінують ситуативну проблемність (оперативні, тактичні задачі) і надситуативну проблемність (стратегічні задачі) (Хоружа, 2010).

Ситуаційна проблемність, передбачаючи постановку й розв'язання оперативних і тактичних задач навчально-виховного процесу, вимагає аналізу підґрунтя тих протиріч або колізій, які виникають під час проведення комбінованих уроків музичного мистецтва, а також потребує конструювання відповідного педагогічного інструментарію. Надситуаційна проблемність, передбачаючи постановку й розв'язання стратегічних задач музичного навчання учнів, вимагає моделювання й конструювання педагогічного інструментарію для формування й розвитку особистісних характеристик школярів, їх ціннісних орієнтацій, смаків та ідеалів тощо.

Саме рівень залучення й вирішення надситуативної проблемності у процесі музичного навчання й виховання школярів обумовлює рівень креативності педагогічного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва як «...здатності до породження оригінальних ідей і використання нестандартних способів інтелектуальної діяльності» (Кашапов, 2003, с. 332). Ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Д.Богоявленська, М.Кашапов, А.Козир, Г.Падалка, Е.Торренс, О.Хоружа, Г.Щедровицький та ін. вважають креативність суттєвим чинником творчості вчителя. М.Кашапов, характеризуючи творчий характер педагогічного мислення, визначає креативність як «...здатність продукувати незвичні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення і поведінки, швидко і правильно вирішувати проблемні ситуації» (Кашапов, 2003, с. 331).

Формування креативного педагогічного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва запускає процеси перебудови мисленнєвого процесу студентів із спрямованості на провадження репродуктивно-відтворювальних дій на спрямованість до провадження конструктивно-творчих дій.

Формування креативного педагогічного мислення майбутніх педагогів-музикантів у процесі вокально-хорового навчання доцільно здійснювати під час провадження різних видів вокально-хорового музикування у процесі викладання таких навчальних курсів, як «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики»,

«Хоровий клас», «Хорове диригування», «Читання хорових партитур», «Постановка голосу», «Імпровізація та акомпанемент» та ін.

Специфіка процесу формування креативного педагогічного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає не тільки у залученні до викладання під час наведених вище музичних курсів різновидів музично-творчих завдань щодо самостійного створення оригінальних вокальних та вокально-хорових зразків на кшталт авторських обробок, аранжувань для вокально-хорового виконання, не тільки оригінальних інтерпретаційних концептів вокально-хорових творів тощо, але й в актуалізації креативності студентів у галузі музично-педагогічної творчості.

Актуалізація креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у галузі музично-педагогічної творчості відбувається за рахунок оригінального конструювання педагогічного інструментарію для вирішення стратегічних та тактичних задач музичного навчання школярів, самостійного створення нестандартних методик навчання музики, у розширенні змісту педагогічного потенціалу музичних творів, у самостійному розробленні студентами музично-творчих завдань тощо.

Робота професорсько-викладацького складу щодо формування креативного педагогічного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання передбачає: організацію спеціальних умов для нестандартного осмислення студентами творчого задуму композитора й художньої концепції музичного твору; формування фундаментальних знань та умінь у галузі створення методичного забезпечення процесу музичного навчання школярів, зокрема, у царині підбору навчального репертуару для провадження із учнями вокально-хорової роботи та художньо-педагогічного аналізу; вільне оперування музичними стилями, жанрами й формами вокально-хорової музики для самостійного створення оригінальних музичних обробок та аранжувань; педагогічну стимуляцію власної композиторської діяльності щодо створення авторських зразків вокально-хорової музики як найвищої фази творчості.

Висновки. З огляду на вищезазначене, доцільно констатувати наступне:

фахова діяльність вчителя музичного мистецтва, відповідаючи всім критеріям та характеристикам творчої діяльності, являє собою мета-діяльність суб'єкт-суб'єктного перетворюючого типу, оскільки її специфіка обумовлена вектором, націленим на організацію навчальної творчої діяльності школярів з метою формування в них музичної культури як інтегрованого елементу духовної культури;

рівень залучення й вирішення надситуативної проблемності у процесі музичного навчання й виховання школярів обумовлює рівень креативності педагогічного мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва, специфіка формування якого полягає як у залученні до викладання навчальних курсів музично-творчих завдань щодо самостійного створення оригінальних вокальних та вокально-хорових зразків на кшталт авторських обробок, аранжувань для вокально-хорового виконання, оригінальних інтерпретаційних концептів вокально-хорових творів тощо, так і в актуалізації креативності студентів у галузі музично-педагогічної творчості за рахунок оригінального конструювання педагогічного інструментарію для вирішення стратегічних та тактичних задач музичного навчання школярів, самостійного створення нестандартних методик навчання музики, у розширенні змісту педагогічного потенціалу музичних творів, у самостійному розробленні студентами музично-творчих завдань тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Болгарський, А. Г. (2004). Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 1 (6), 7-14 (Bolgarski, A. G. (2004). Music Culture in the Future Music Teacher Training System. *Scientific Journal of National Pedagogical University named after Dragomanov. Series 14: Theory and Methodology of Art Education*, 1 (6), 7-14).
- Бонфельд, Морис. (2006). *Музыка: язык, речь, мышление. Опыт системного исследования музыкального искусства*. Санкт-Петербург: Композитор (Bonfeldt, Maurice. (2006). Music: language, speech, thinking. Experience of systematic study of musical art. St. Petersburg: Kompozitor).
- Брушлинский, А. В. (1983). *Психология мышления и проблемы обучения*. Москва: Знание (Brushlinsky, A. V. (1983). The Psychology of Thinking and Learning Problems. Moscow: Znanie).
- Вахтомин, Н. К. (1978). *Практика - мышление - знание: К проблеме творческого мышления*. Москва: Наука (Vakhtomin, N. K. (1978). Praktika - Thinking - Znanie: K Problema K Creative Thinking. Moscow: Nauka).
- Кашапов, М. М. (2003). *Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика)*. Москва: Институт психологии РАН (Kashapov, M. M. (2003). Psychology of Professional Pedagogical Thinking (Methodology, Theory, Practice). Moscow: Institute of Psychology, Russian Academy of Sciences).
- Кашапов, М. М. (1997). *Теория и практика решения педагогических ситуаций*. Ярославль: Ярославский государственный университет (Kashapov, M. M. (1997). Theory and Practice of Pedagogical Situations. Yaroslavl: Yaroslavl State University).
- Маркова, А. К. (1993). *Психология труда учителя*. Москва: Просвещение (Markova, A. K. (1993). Psychology of Teacher Work. Moscow: Prosveshchenie).
- Сластенин, В. А. (2002). *Педагогика*. Москва: Школьная Пресса (Slastenin, V. A. (2002). Pedagogy. Fourth edition. Moscow: Shkol'naya Press).
- Теплов, Б. М. (1985). *Избранные труды: в 2-х томах*. Москва: Педагогика. Том 2 (Teplov, B. M. (1985). Selected works: in 2 volumes. Moscow: Pedagogica. Vol. 2).

- Тихомиров, О. К. (1984). *Психология мышления*. Москва: МГУ (Tikhomirov, O. K. (1984). *The Psychology of Thinking: A Textbook*. Moscow: Moscow State University).
- Харитонов, М. Г. (1999). *Теория и практика этнопедагогической подготовки учителя начальных классов национальной школы* (дисс. ... доктора педагогических наук: 13.00.01). Москва (Kharitonov, M. (1999). *Theory and practice of ethno-pedagogical training of primary schools teachers in national schools* (Dissertation for the degree of Doctor of Education: 13.00.01). Moscow).
- Хоружа, О. В. (2009а). Етнопедагогічне мислення майбутнього вчителя музики: ситуативний і надситуативний рівні проблемності. *VII культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва. Культурна трансформація сучасного українського суспільства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 4-5 червня 2009 р.* Київ: ДАККИМ, сс. 392-396 (Khoruzha, A. V. (2009). *Ethno-pedagogical thinking of a future music teacher: situational and suprasituational levels of problematics. VII Culturological readings in memory of Volodymyr Podkopaev. Cultural Transformation of the Modern Ukrainian Society: Proceedings of the International Scientific Conference June 4-5, 2009 Kyiv: Dhaka, pp. 392-396*).
- Хоружа, О. В. (2009б). Етнопедагогічне мислення як інструмент удосконалення фахової підготовки майбутнього вчителя музики. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, 78-81 (Khoruzha, O. V. (2009). *Ethno-pedagogical thinking as a tool to improve the professional training of future music teacher. Bulletin of the Cherkasy University. Series Pedagogical Sciences*, 78-81).
- Хоружа, О. В. (2010). *Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ (Khoruzha, O. V. (2010). *Methodological bases of formation of ethno-pedagogical thinking of the future music teacher* (Dissertation for the candidate of pedagogical sciences: 13.00.02). Kiev).
- Шахов, В. И. (1992). *Формирование педагогического мышления у студентов педвуза* (дисс. ... кандидата педагогических наук: 13.00.01). Київ (Shakhov, V. I. (1992). *Formation of Pedagogical Thinking in Pedagogical Students* (Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.01). Kiev).

РЕЗЮМЕ

Вен Чаоцянь. *Творческий характер профессиональной деятельности учителя музыкального искусства как база формирования креативного педагогического мышления.*

В статье автор раскрывает сущность педагогического мышления будущего учителя музыки в качестве интеллектуального процесса непрерывной постановки и решения совокупности задач и проблем профессиональной деятельности, в соответствии с определенными критериями и характеристиками определяет творческий характер профессиональной деятельности учителя музыкального искусства как совокупности методической, вокально-хоровой, дирижерской, музыкально-исполнительской, организационной, воспитательной и просветительской видов деятельности. Профессиональная деятельность учителя музыкального искусства представлена в качестве субъект-субъектной мета-деятельности на основе направленности на целевую трансформацию субъектов этой деятельности, что придает педагогическому мышлению учителя музыки творчески деятельностной спецификации. Ключевым звеном этого педагогического мышления определена способность будущего педагога-музыканта к постановке и решению целевых задач и проблемных ситуаций текущего процесса музыкального обучения школьников. Приведены систематизация и иерархизация педагогических

задач, которые детерминируют ситуативную проблемность и сверхситуативную проблемность учебного процесса. Уровень привлечения и решения сверхситуативной проблемности в процессе музыкального обучения школьников обуславливает уровень креативности педагогического мышления учителя музыкального искусства, что детерминирует процессы перестройки мыслительного процесса студентов с направленности на осуществление репродуктивно-воспроизводственных действий на направленность к проведению конструктивно-произведений. Определена специфика процесса формирования креативного педагогического мышления будущего учителя музыкального искусства и пути его актуализации.

Ключевые слова: педагогическое мышление, креативность, будущий учитель музыки, творческий характер профессиональной деятельности, ситуативная проблемность, сверхситуативная проблемность, педагогическая задача, проблемная ситуация.

SUMMARY

Weng Chaoqian. The creative nature of a music teacher's professional activity as a basis for creative pedagogical thinking

The article specifies the essence of pedagogical thinking of a future music teacher as an intellectual process of uninterrupted formulation and solution of a set of problems and problems of professional activity; according to certain criteria and characteristics outlines the creative nature of a music art teacher's professional activity as a combination of methodical, vocal and choral, conducting, musical and performing, educational and awareness-raising activities. The professional activity of a music art teacher is presented as a subject-subject meta-activity based on the focus on the target transformation of the subjects of this activity, which gives pedagogical thinking of a music teacher a creative-activity specificity. The key element of pedagogical thinking is the ability of a future music teacher to set and solve task tasks and problem situations of a flow process of music education of schoolchildren. The article presents the systematization and hierarchization of pedagogical tasks, which determine situational and suprasituational problematics of the learning process. It is shown that the level of posing and solving suprasituative problematics in the process of music teaching schoolchildren determines the level of creativity of pedagogical thinking of a music art teacher, which determines the processes of rebuilding the students' thinking process from orientation towards carrying out reproductive and reflective actions to orientation towards constructive and creative actions. The specificity of the process of formation of creative pedagogical thinking of a future teacher of musical art and the ways of its actualization are determined.

Key words: pedagogical thinking, creativity, future music teacher, creative nature of professional activity, situational problematics, supersituational problematics, pedagogical task, problem situation.

УДК 37.036.637:78

Павло Кауров

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0001-6208-4535

DOI 10.24139/2312-5993/2021.06/029-038

СПЕЦИФІКА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена актуальній проблемі мистецької освіти, яка полягає в уміннях вільного володіння інформаційно-комунікаційними засобами, а також